

TERMINATION OF MARRIAGE

Viorica-Mihaela FRÎNTU
Lecturer PhD

Faculty of Educational Sciences, Law and Public Administration,
„Constantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu

ABSTRACT: *THE MARRIAGE IS TERMINATED FOLLOWING THE DEATH OR JUDICIAL DECLARATION OF DEATH OF ONE OF THE SPOUSES [ART. 259 PARAGRAPH. (5) CIVIL CODE].*

KEYWORDS: *TERMINATION OF MARRIAGE, DEATH, JUDICIAL DECLARATION OF DEATH, CIVIL CODE, SURVIVING SPOUSE*

1. Reglementare legală

În legislația țării noastre se face distincție între desființarea, desfacerea și încetarea căsătoriei. Potrivit dispozițiilor Codului civil, *desființarea căsătoriei* este urmarea constatării nulității ori anulării acesteia, *desfacerea căsătoriei* se produce prin divorț, iar *încetarea căsătoriei* are loc prin decesul sau declararea judecătorească a morții unuia dintre soți (art. 259 Cod civil).¹

Încetarea și desfacerea căsătoriei produc efecte numai pentru viitor (*ex nunc*), în timp ce desființarea căsătoriei produce efecte atât pentru viitor, cât și pentru trecut (*ex tunc*), exceptând căsătoria putativă și situația legală a copiilor.²

Încetarea și desfacerea căsătoriei presupun existența unei căsătorii încheiate cu respectarea tuturor condițiilor de fond și de formă, în timp ce desființarea este urmarea nerespectării, la încheierea căsătoriei, a cerințelor anterioare sau concomitente, prevăzute de lege pentru însuși valabilitatea acesteia.³

Desfacerea căsătoriei prin divorț este rezultatul manifestării de voință a unuia sau a ambilor soți, în timp ce încetarea căsătoriei are loc independent de manifestarea lor de voință, urmare a unor cauze naturale și obiective.⁴

În timp ce cauza de desființare a căsătoriei privește valabilitatea actului juridic al căsătoriei și este anterioară sau concomitentă celebrării acesteia, cauza desfacerii căsătoriei se întemeiază pe existența unor motive temeinice, de natură să vatăme grav raporturile dintre soți, în așa fel încât continuarea căsătoriei să nu mai fie posibilă.⁵

Potrivit art. 259 alin. (5) Cod civil, căsătoria încetează prin decesul sau prin declararea judecătorească a morții unuia dintre soți.

¹ Dumitru Lupulescu, Ana-Maria Lupulescu, *Căsătoria și efectele sale*, Editura Universul Juridic, București, 2019, p. 232.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

2. Cazurile de încetare a căsătoriei

În literatura de specialitate, încetarea căsătoriei a fost definită ca fiind oprirea (definitivă) de drept a căsătoriei, care intervine în cazurile determinate limitativ de lege.¹

În conformitate cu art. 259 alin. (5) Cod civil, căsătoria încetează prin decesul sau prin declararea judecătorească a morții unuia dintre soți.

Din examinarea acestor dispoziții rezultă că există două cazuri de încetare a căsătoriei și anume:

- moartea unuia dintre soți;
- declararea judecătorească a morții unuia dintre soți.

a) *Moartea unuia dintre soți*. Căsătoria fiind încheiată *intuitu personae*, moartea constatată fizic a unuia dintre soți conduce la încetarea ei.²

De la regula potrivit căreia decesul unuia dintre soți atrage încetarea căsătoriei, Codul civil instituie o excepție în cazul soților aflați în proces de divorț (doar la divorțul din culpă pentru *motive temeinice*), în sensul că, dacă soțul reclamant moare în timpul procesului, moștenitorii săi pot continua acțiunea de divorț, care va fi admisă numai dacă instanța constată culpa exclusivă a soțului-pârât. În această ipoteză, căsătoria se socotește desfăcută (nu încetată) la data introducerii cererii.³

b) *Declararea judecătorească a morții unuia dintre soți*.⁴ Căsătoria încetează în cazul declarării judecătorești a decesului unuia dintre soți, data morții fiind cea stabilită prin hotărârea declarativă de moarte.⁵

Astfel, potrivit art. 52 alin. (1) Cod civil, cel declarat mort este socotit că a încetat din viață la data pe care hotărârea rămasă definitivă a stabilit-o ca fiind aceea a morții. Dacă hotărârea nu arată și ora morții, se socotește că cel declarat mort a încetat din viață în ultima oră a zilei stabilite ca fiind aceea a morții. În alin. (2) al aceluiași articol se prevede că, în lipsa unor indicii îndestulătoare, se va stabili că cel declarat mort a încetat din viață în ultima oră a celei din urmă zile a termenului prevăzut de art. 49 sau 50, după caz.

Legiuitorul a reglementat, prin prevederile art. 49 Cod civil, un *caz general* de declarare a morții și, prin prevederile art. 50 alin. (1) și (3) Cod civil, *două cazuri speciale*.

Potrivit textului art. 49 Cod civil, în cazul în care o persoană este dispărută și există indicii că a încetat din viață, aceasta poate fi declarată moartă prin hotărâre judecătorească, la cererea oricărei persoane interesate, dacă au trecut cel puțin 2 ani de la data primirii ultimelor informații sau indicii din care rezultă că era în viață [alin. (1)]. Dacă data primirii ultimelor informații sau indicii despre cel dispărut nu se poate stabili cu exactitate, termenul prevăzut în alin. (1) se socotește de la sfârșitul lunii în care s-au primit ultimele informații sau indicii, iar în cazul în care nu se poate stabili nici luna, de la sfârșitul anului calendaristic [alin. (2)].

¹ Nadia Cerasela Aniței, *Dreptul familiei*, Editura Hamangiu, București, 2012, p. 96.

² *Ibidem*.

³ Deși inițial în art. 380 și art. 382 alin. (2) Cod civil se prevedea ca dată a desfacerii căsătoriei data decesului, de la data intrării în vigoare a noului Cod de procedură civilă, data desfacerii căsătoriei în cazul în care este admisă o astfel de acțiune este socotită ca fiind data introducerii cererii de divorț. A se vedea Dan Lupașcu, Cristiana Mihaela Crăciunescu, *Dreptul familiei*, Ediția a 4-a, emendată și actualizată, Editura Universul Juridic, București, 2021, p. 284.

⁴ Declararea judecătorească a morții este reglementată în Codul civil, în Titlul II (Persoana fizică), Capitolul I (Capacitatea civilă a persoanei fizice), Secțiunea a 3-a, în art. 49-57. Codul civil nu reglementează procedura declarării judecătorești a morții ci, prin art. 51, prevede că soluționarea cererii care are un asemenea obiect se face potrivit dispozițiilor Codului de procedură civilă. În codul de procedură civilă, procedura de declarare a morții este reglementată în art. 944 și urm. .

⁵ A se vedea Nadia Cerasela Aniței, *op. cit.*, p. 96.

Conform art. 50 Cod civil, cel dispărut în împrejurări deosebite, cum sunt inundațiile, cutremurul, catastrofa de cale ferată ori aeriană, naufragiul, în cursul unor fapte de război sau într-o altă împrejurare asemănătoare, ce îndreptățește a se presupune decesul, poate fi declarat mort, dacă au trecut cel puțin 6 luni de la data împrejurării în care a avut loc dispariția [alin. (1)]. Dacă ziua în care a intervenit împrejurarea când a avut loc dispariția nu poate fi stabilită, sunt aplicabile, în mod corespunzător, dispozițiile art. 49 alin. (2) [alin. (2)]. Atunci când este sigur că decesul s-a produs, deși cadavrul nu poate fi găsit sau identificat, moartea poate fi declarată prin hotărâre judecătorească, fără a se aștepta împlinirea vreunui termen de la dispariție [alin. (3)].

Regulile de stabilire a datei morții, reglementate de art. 52 alin. (1) și (2), sunt următoarele:

a) este considerată dată a morții ziua ce rezultă din probele administrate ca fiind ziua probabilă a evenimentului juridic; ora morții, dacă nu poate fi stabilită va fi considerată ultima oră a acestei zile;

b) când din probele administrate nu se poate stabili o asemenea zi, data morții va fi socotită ultima zi a termenului de 2 ani sau, după caz, de 6 luni;

c) ora morții va fi considerată ultima oră a ultimei zile a termenului de 2 ani de la dispariție (pentru cazul general reglementat de art. 49 Cod civil), ultima oră a ultimei zile a termenului de 6 luni de la dispariție [pentru cazul special reglementat de art. 50 alin. (1) Cod civil], respectiv ultima oră a zilei în care a avut loc împrejurarea în care persoana a dispărut [pentru cazul special reglementat de art. 50 alin. (3) Cod civil].¹

Hotărârea declarativă de moarte produce efect retroactiv, în sensul că persoana este considerată moartă începând cu data și ora morții stabilite prin hotărârea judecătorească.² Cel dispărut este socotit a fi în viață, dacă nu a intervenit o hotărâre declarativă de moarte rămasă definitivă (art. 53 Cod civil).

Instanța judecătorească poate rectifica data morții, stabilită potrivit dispozițiilor art. 52 alin. (1) și (2) Cod civil, dacă se dovedește că nu era posibil ca persoana declarată moartă să fi decedat la acea dată. În acest caz, data morții este cea stabilită prin hotărârea de rectificare [art. 52 alin. (3) Cod civil].

De asemenea, potrivit art. 54 alin. (1) Cod civil, dacă cel declarat mort este în viață, se poate cere, oricând, anularea hotărârii prin care s-a declarat moartea.³

În baza art. 293 alin. (2) Cod civil, în cazul în care soțul unei persoane declarate moarte s-a recăsătorit și, după aceasta, hotărârea declarativă de moarte este anulată, noua căsătorie rămâne valabilă, dacă soțul celui declarat mort a fost de bună-credință. Prima căsătorie se consideră desfăcută pe data încheierii noii căsătorii.

După cum se observă dispozițiile legale sunt aplicabile numai în ipoteza în care soțul celui declarat mort este de bună-credință.

Aceeași soluție este valabilă și în cazul în care, după recăsătorirea soțului declarat judecătorește mort, se rectifică data morții, noua dată fiind ulterioară recăsătoririi.⁴

¹ Ilioaara Genoiu, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ediția a 3-a, revizuită și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2019, p. 302.

² Carmen Tamara Ungureanu, Ionuț-Alexandru Toader, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ediția a 4-a, revizuită și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2019, p. 90.

³ Hotărârea de declarare a morții se anulează și în cazul în care se descoperă certificatul de deces al celui declarat mort. Potrivit art. 55 Cod civil, în acest caz, cererea se poate face oricând, de orice persoană interesată.

⁴ Nadia Cerasela Aniței, *op. cit.*, p. 97.

Dacă soțul care s-a recăsătorit a fost de rea-credință, știind că persoana declarată moartă se află în viață, noua căsătorie se consideră încheiată prin fraudă, fiind lovită de nulitate absolută.¹

3. Efectele încetării căsătoriei

Încetarea căsătoriei produce aceleași efecte indiferent dacă moartea unuia dintre soți a fost fizic constatată ori aceasta a fost declarată prin hotărâre judecătorească.²

Efectele încetării căsătoriei privesc atât raporturile personale, cât și pe cele patrimoniale ce s-au născut între soți, precum și raporturile născute cu terțele persoane. Astfel, primul și cel mai important efect constă în aceea că soțul supraviețuitor nu mai are calitatea de persoană căsătorită, el având posibilitatea de a se recăsători. De asemenea, încetează obligațiile de sprijin moral și material, obligația de fidelitate și toate celelalte obligații la care actul juridic al căsătoriei a dat naștere.³

Soțul supraviețuitor care, în timpul căsătoriei, a purtat numele soțului decedat, poate purta acest nume și după încetarea căsătoriei. El poate să poarte acest nume și după recăsătorirea sa, chiar împreună cu noul soț.⁴

Soțul supraviețuitor minor, care a dobândit capacitatea deplină de exercițiu ca efect al căsătoriei, nu o pierde la încetarea acesteia, chiar dacă este încă minor. Nu există un text legal care să prevadă pierderea capacității depline de exercițiu a persoanei la încetarea căsătoriei. În prezent, în legislația românească, pierderea capacității depline de exercițiu a persoanei fizice este determinată numai de punerea acesteia sub interdicție judecătorească, în condițiile art. 164-177 Cod civil și urmare efectului retroactiv al nulității sau anulării căsătoriei, cu excepția căsătoriei putative, conform art. 39 alin. (2) Cod civil.⁵

Dacă unul din părinți este decedat sau declarat mort prin hotărâre judecătorească, celălalt părinte exercită singur autoritatea judecătorească.⁶

Încetarea căsătoriei produce efecte și cu privire la raporturile patrimoniale dintre foștii soți, precum și dintre aceștia și terțele persoane. Astfel, potrivit art. 319 alin. (1) Cod civil, odată cu încetarea căsătoriei încetează și regimul matrimonial, care se lichidează prin bună-învoială sau, în caz de neînțelegere, pe cale judiciară. Când comunitatea încetează prin decesul unuia dintre soți, lichidarea se face între soțul supraviețuitor și moștenitorii soțului decedat, pe calea partajului succesoral. Soțul supraviețuitor vine la moștenire în concurs cu toate clasele de moștenitori ai defunctului.⁷

Soțul supraviețuitor va putea moșteni pe soțul decedat numai dacă la data deschiderii succesiunii nu exista o hotărâre de divorț definitivă care să fi desfășurat căsătoria⁸ sau un certificat de divorț.

De asemenea, soțul supraviețuitor care nu este titular al unui drept real de a folosi o altă locuință corespunzătoare nevoilor sale de locuit beneficiază de un drept de abitație asupra casei în care a locuit până la data deschiderii moștenirii, dacă această casă face parte din bunurile moștenirii. Când nu vine în concurs cu descendenții defunctului, soțul supraviețuitor

¹ *Ibidem*.

² Dumitru Lupulescu, Ana-Maria Lupulescu, *op. cit.*, p. 235.

³ *Idem*, p. 236.

⁴ Dan Lupașcu, Cristiana Mihaela Crăciunescu, *op. cit.*, p. 284-285.

⁵ Teodor Bodoașcă, *Dreptul familiei*, Ediția a 3-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2015, p. 288.

⁶ A se vedea art. 507 Cod civil.

⁷ Dumitru Lupulescu, Ana-Maria Lupulescu, *op. cit.*, p. 236-237.

⁸ *Idem*, p. 237.

moștenește, pe lângă cota ce i se cuvine, în raport de clasele de moștenitori cu care se află în concurs, mobilierul și obiectele de uz casnic care au fost afectate folosinței comune a soților.¹

Așa cum am arătat, legiuitorul a prevăzut că dacă cel declarat mort este în viață, se poate cere, oricând, anularea hotărârii prin care s-a declarat moartea.²

Anularea hotărârii declarative de moarte, ca urmare a constatării faptului că persoana care fusese declarată decedată este în viață, produce o serie de efecte.

Astfel, în privința căsătoriei, în cazul în care soțul unei persoane declarate moarte s-a recăsătorit și, după aceasta, hotărârea declarativă de moarte este anulată, noua căsătorie rămâne valabilă, dacă soțul celui declarat mort a fost de bună-credință. Prima căsătorie se consideră desfăcută pe data încheierii noii căsătorii.³

Sub aspect patrimonial, cel care a fost declarat mort poate cere, după anularea hotărârii declarative de moarte, înapoierea bunurilor sale în natură, iar dacă aceasta nu este cu putință, restituirea lor prin echivalent. Cu toate acestea, dobânditorul cu titlu oneros nu este obligat să le înapoieze decât dacă, sub rezerva dispozițiilor în materie de carte funciară, se va face dovada că la data dobândirii știa ori trebuia să știe că persoana declarată moartă este în viață [art. 54 alin. (2) Cod civil]. Aceste dispoziții legale se aplică, deopotrivă, atât moștenitorilor prezumtivi ai celui ce a fost declarat judecătorește mort, cât și terților subdobânditori ai bunurilor succesivii.⁴

Întinderea obligației de restituire a bunurilor de către moștenitorii aparenti diferă, în funcție de buna sau de rea-credință a acestora. Moștenitorul de bună-credință va trebui să restituie bunurile în natură, dacă le mai are, sau să le restituie prin echivalent, respectiv prețul primit din valorificarea acestora. Moștenitorul de bună-credință dobândește, potrivit dispozițiilor art. 948 alin. (1) Cod civil, dreptul de proprietate asupra fructelor bunurilor moștenite. Moștenitorul de rea-credință, adică cel care știa că cel declarat mort este în viață, va fi obligat: să restituie bunurile în natură, dacă este posibil; să restituie fie prețul obținut, dacă le-a înstrăinat, fie valoarea lor actuală, dacă aceasta este mai mare decât prețul încasat; să restituie toate fructele naturale, industriale și civile pe care le-a perceput, inclusiv contravaloarea celor pe care a omis să le perceapă.⁵

Moștenitorul aparent care, după anularea hotărârii de declarare judecătorească a morții, află că cel declarat mort este în viață păstrează posesia bunurilor și dobândește fructele acestora, cât timp cel reapărut nu solicită restituirea lor.⁶

Plata făcută moștenitorilor legali sau legatarilor unei persoane, care reappare ulterior hotărârii declarative de moarte, este valabilă și liberatorie, dacă a fost făcută înainte de radierea din registrul de stare civilă a mențiunii privitoare la deces, cu excepția cazului în care cel care a făcut plata a cunoscut faptul că persoana declarată moartă este în viață [art. 56 Cod civil].

¹ *Ibidem*.

² Art. 54 alin. (1) Cod civil

³ Art. 293 alin. (2) Cod civil

⁴ A se vedea Dumitru Lupulescu, Ana-Maria Lupulescu, *op. cit.*, p. 237.

⁵ Dumitru Lupulescu, Ana-Maria Lupulescu, *op. cit.*, p. 237-238.

⁶ *Idem*, p. 238.

BIBLIOGRAFIE

1. Aniței Nadia Cerasela, *Dreptul familiei*, Editura Hamangiu, București, 2012;
2. Bodoască Teodor, *Dreptul familiei*, Ediția a 3-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2015;
3. Genoiu Ilioaara, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ediția a 3-a, revizuită și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2019;
4. Lupașcu Dan, Crăciunescu Cristiana Mihaela, *Dreptul familiei*, Ediția a 4-a, emendată și actualizată, Editura Universul Juridic, București, 2021;
5. Lupulescu Dumitru, Lupulescu Ana-Maria, *Căsătoria și efectele sale*, Editura Universul Juridic, București, 2019;
6. Ungureanu Carmen Tamara, Toader Ionuț-Alexandru, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ediția a 4-a, revizuită și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2019.